

Figurile învingătorilor

...Pe coverta vasului cuprins de anarhie își făcu apariția o femeie. O întâmpinară hohotele de ris ale marinarilor și lumina orbitoare a unui reflector, silind-o să se oprească și să-și acopere privirea. Cum rămăsese așa, cu geamantanul în mină, cu brațul îndoit în fața ochilor, în bătaia reflectorului, avea aerul unei fetițe speriate. În contrast cu grămada de trupuri mătăhăloase și guri rinjite, părea și mai mică, și mai slabă, și mai singură...

Am redat un moment din spectacolul cu „Tragedia optimistă”, pus în scenă acum câteva luni de G. A. Toustonogov la Teatrul „A. S. Pușkin” din Leningrad. Iar femeia căreia regizorul a găsit cu cale să-i facă o intrare atât de defavorabilă ei, nu este alta decât eroul pozitiv al piesei — Comisarul, interpretat de artista O. Lebzak.

Privind această siluetă gingașă, plantată straniu într-un peisaj grosolan, te întrebai cu involuntară stringere de inimă: va reuși oare o atît de firavă trimisă a partidului, să domine, să disciplineze și să educe un întreg regiment de bărbați înăspriți, brutali, dezorientați? „Gindește-te singură... Compară: tu și noi”, îi spune ironic Alexei. Dar Comisarul primește lupta și învinge. Comisarul restabilește ordinea. Comisarul organizează atacuri victorioase. Comisarul îmbărbătează oamenii. Comisarul cade în luptă și e purtat pe brațe de marinarii îndurerăți, care jură să ducă pină la capăt bătălia începută sub conducerea viteazului lor Comisar.

Cum se face că făptura micuță a Comisarului a căpătat asemenea proporții nebănuite, ajungînd să inunde întreaga scenă? Explicația o găsim în resursele ei sufletești, în tăria de caracter, în prezența de spirit și capacitatea ei de orientare — toate acestea împletite cu un romantism robust și plin de elan, pe care artistele ruse știu să-l exprime cu o măiestrie deosebită.

Eroii dramatici, care au drept modele vii pe membrii mărețului Partid Comunist al Uniunii Sovietice, sînt făuriți dintr-un aluat deosebit. Faptul că aparțin aceluși partid care are misiunea istorică de a transforma lumea, de a înălța societatea pe culmile cele mai înalte visate vreodată de omenire, înzestrează aceste personaje cu o asemenea putere, încredere și clarviziune, pe care nu le poate dobîndi un luptător izolat, oricît de mare ar fi însușirile lui personale.

„Ce? Tu nu ești singură, Comisare?” întrebă Vainonen.

„Comisarul: Ai uitat partidul?”

Această credință neclintită în partid, pe care o întîlnim la orice erou comunist, dă o deosebită pătrundere comentariului liric pe care V. Vișnevski îl pune în gura unuia dintre plutonieri: „E cu puțință oare să ții în loc sau să te pui de-a curmezișul unui astfel de partid? Un partid înarmat, curajos, mlădios, care a ridicat o întreagă clasă. Un partid

care a creat o țară — o tabără gigantică din cele mai bune elemente ale omenirii! Partidul care a creat unitatea de voință proletară în lupta singeroasă și nesingeroasă, violentă și pașnică — împotriva tuturor forțelor lumii vechi! Cel ce va încerca să se ridice împotriva unui astfel de partid, împotriva țării noastre, va fi frânt și strivit”.

La școala acestei încrederi și a devotamentului neclintit față de partid au crescut noile generații (să ne amintim, de pildă, „Tineretea părinților” de B. Gorbaciov). Astfel a crescut și s-a maturizat în viața reală, acel

O. Lebzak
În rolul Comisarului din „Tragedia opti nistă”
de V. Vișnevski. (Teatrul Academic de Dramă
„A. S. Pușkin” din Leningrad)

tip de om care pe scenă capătă chipul lui Hlebnikov sau al lui Cernogubov, din piesa lui A. Ștein, „O chestiune personală”. Întreaga lor viață e închinată îndeplinirii țelurilor tratate de partid. Adinc devotați partidului, pătrunși de justetea liniei acestuia, acești eroi văd în lupta pentru interesele obștești, pentru construcția societății, sensul principal al existenței lor.

Una din trăsăturile cele mai remarcabile ale eroilor comuniști este un foarte activ simț al noului. Tocmai datorită acestui simț căruntul Makar Dubrava din piesa lui Korneiciuk apare mult mai tânăr, mai plin de prospețime, decît ginerele său Pavel. Firește, adeseori noul întîmpină în calea sa greutăți, piedici serioase. Dar asta nu-i sperie pe comuniști, căci ei sînt oameni fermi și combativi, oameni care nu se opresc la jumătatea drumului.

Nu ne-am propus să analizăm aci toate particularitățile caracterului eroilor comuniști. Ceea ce vrem să reliefăm, este ideea că figurile acestor eroi sînt intruchipate artistic, atunci cînd dramaturgul, regizorul și interpreții se bizuie pe o adîncă cunoaștere a vieții, atunci cînd ei se pricep să pună în creația lor suflul acelor înalte calități morale prin care se caracterizează prototipurile lor reale — comuniștii, oamenii sovietici înaintați. Congresul

al XX-lea al P.C.U.S. a subliniat cu putere uriașele succese ale partidului și ale patriei sovietice, care a ajuns astăzi pe culmile de unde se zărește comunismul. Congresul a arătat limpede că minunata realitate sovietică, chipul omului sovietic pot fi dezvăluite în toată complexitatea lor în artă și literatură, numai pe baza unei strînse și nemijlocite legături cu viața.

Izvorul forței comunistului stă fără îndoială în marea ideilor pe care le slujește. Dar e știut că ideile nu inving prin ele însele, ci prin oameni. Gîndurile Comisarului n-ar fi putut deveni realitate, n-ar fi putut urni din loc detașamentul pătruns de inerție și n-ar fi putut zdruncina autoritatea nefastă a Căpeteniei, dacă s-ar fi mulțumit doar să le proclame, dacă nu s-ar fi dovedit energic și plin de inițiativă, dacă n-ar fi știut în momentele hotărîtoare să procedeze rapid, cu inteligență, dibăcie și îndrăzneală. Puse în gura unor manechine, ideile cele mai generoase rămîn lipsite de viață și de convingere. De aceea, figurile comuniștilor apar pe scenă în toată frumusețea și adevărul lor, numai atunci cînd autorul piesei, regizorul și actorii înțeleg că ideologia acestor oameni nu se rezumă la fraze, lozinci sau metafore, ci le curge prin vine, punîndu-le în mișcare pasiunile, senti-

mentele, voința. Cele mai valoroase figuri de comuniști realizate în dramaturgia sovietică se remarcă printr-o originală și puternică individualitate. Să ne gândim la imaginea fermecătoare a lui Platon Krecet, exersind la vioară pentru a da mai multă mlădie degetelor sale de chirurg, să ne gândim la chipul înțelept și zimbitor al academicianului Abduladze din „Puterea cea mare” de B. Romașov sau la colericul, nestăpinitul Hlebnikov. Cu greu s-ar putea inchipui firi mai variate decît ale acestor eroi, a căror esență socială e identică sau aproape identică. Și acesta e însuși adevărul vieții, căci comunismul nu aduce cu sine monotonia caracterelor, ci dezvoltarea lor în direcții multiple. Noblețea cauzei comuniste nu numai că insuflă militanților ei precizia felului și înțelegerea profundă a istoriei, dar în același timp stimulează și pune în valoare toate însușirile lor morale și psihice. Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere că partidul reunește în rindurile sale tocmai pe cei mai buni și mai înaintați reprezentanți ai poporului. Iată de ce, în toate piesele reușite despre comuniști, aceștia se impun nu numai prin superioritatea ideilor pe care le afirmă, ci prin întreaga complexitate și bogăție a personalității lor.

În această privință, direcției de scenă și interpretării le revine o parte însemnată de contribuție. E rolul regiei să dea o asemenea orientare generală spectacolului, încît figura comunistului să umple realmente scena, depășind în chip vizibil și convingător celelalte personaje. Un asemenea exemplu îl oferă spectacolul „O chestiune personală” la teatrul „A. S. Pușkin” din Leningrad, sub direcția de scenă a lui L. Vivien. După cum se știe, eroul principal al piesei, inginerul Hlebnikov, a fost considerat de unii critici prea puțin activ, prea puțin combativ în rezolvarea propriei sale probleme. Dar regizorul Vivien și interpretul rolului, N. Simonov, ne-au arătat un alt Hlebnikov, un Hlebnikov aflat în ofensivă de la începutul și pînă la sfîrșitul piesei. Este caracteristică și o modificare importantă introdusă în text cu aprobarea autorului. Anume, în spectacolul de la Leningrad, după ce predă Dergacevei carnetul de partid și iese buimăcit din birou, Simonov-Hlebnikov se întoarce numaidecît și își cere carnetul într-un chip atît de imperativ încît secretara se vede obligată să-l inapoieze. Schimbarea finalului tabloului al doilea era organic îndreptățită, pe linia militantă a întregului spectacol.

Cu multă profunzime e realizat personajul instructoarei colegiului de partid, Natalia Vasilievna Maliutina (artista N. Rașevskaia). Maliutina este întruchiparea celor mai bune trăsături ale comunistului. Prin fața ei trec — de-a lungul tabloului al cincilea — toate personajele principale și tuturora ea le este net superioară. Insuși Cernogubov, deși comunist vechi, pare lingă ea aproape ca un învățăcel. Maliutinei îi este proprie acea polivalență — dobîndită printr-o vastă experiență de viață — care îi dă posibilitatea să înțelegă oamenii cei mai diferiți și să se apropie de fiecare în felul potrivit. Cit despre „intangibilul” Poludin, el își pierde cumpătul cînd este vorba să o înfrunte, este literalmente zărobot sub presiunea forței ei de pătrundere. Dar nu pentru că instructoarea ar avea ceva crunt și poruncitor în comportarea ei. Dimpotrivă, ea este în primul rînd foarte simplă și umană — și aceasta nu numai în convorbirea intimă cu Dergaceva. Subtextul celor două-trei observații pe care i le aruncă lui Cernogubov, de pildă, constă — cel puțin în interpretarea Rașevskaiei — nu pur și simplu în a-l pune la punct pe marinar, ci în a risipi încordarea, în a stabili o atmosferă de calm și încredere reciprocă. Prezența în scenă a Maliutinei degajă în permanență un sentiment de căldură și limpezime. În felul acesta, misiunea Maliutinei de a judeca și a trage la răspundere pe alții apare nu doar ca un privilegiu al funcției pe care o ocupă, ci ca un drept firesc, pe care i-l conferă calitățile ei remarcabile, vizibile pentru spectatori.

Cărui fapt i se datorește succesul lui Vivien în realizarea eroilor pozitivi din „O chestiune personală”? Regizorul a înțeles că a înfățișa figurile comuniștilor este o treabă de răspundere, că acești eroi au o mare funcție educativă, reprezintă exemple de urmat în viață. Nu este principalul că în conflictul unei piese victoria revine eroului comunist. Acesta e un lucru de la sine înțeles, căci în societatea socialistă nu pot învinge decît forțele noului.

Publicul aşteapă însă să vadă la teatru cum înving comuniştii, care este fizionomia lor spirituală, de unde sorb ei „tăria să infrunte orice încercare“, cum spune Abduladze citindu-l pe Rustaveli.

La această întrebare, fiecare dramaturg răspunde în felul său. Vsevolod Vişnevski reinvie patosul luptelor revoluţionare, în vreme ce Korneiciuk pune accentul pe elanul creator în muncă, iar pe Arbuzov îl preocupă îndeosebi ţinuta morală a eroilor săi. Crearea împrejurărilor tipice, a conflictului este în toate cazurile de importanţă hotăritoare. Reliefaarea figurii comunistului cere deplin curaj în zugrăvirea contradicţiilor vieţii, căci dacă sînt ocolite piedicile şi greutăţile reale, nu se mai vede necesitatea luptei şi nici rolul comuniştilor. Dramatismul — am spune — intrinsec al eroilor comunişti provine de acolo că ei se află într-o bătălie neîntreruptă. De aceea, conflictul nu-şi trage seva din complicaţii artificiale de intrigă, ci din însăşi esenţa personajelor. Nu este, de exemplu, chiar în firea minunatului Makar Dubrava şi a întregii sale brigăzi de „tineri“ între 60 şi 70 de ani să fie mereu nemulţumiţi, mereu în luptă cu rutina şi lipsa de răspundere? Nu răsună oare ca un crez de nedezminţit cuvintele lui Soldatenkov din „Ani de pribegie“: „Atîta timp cit e suferinţă pe pămînt, noi n-o să avem linişte“?

Aş vrea să închei aceste însemnări cu o observaţie privind tot interpretarea. Spectatorul nu are în faţa lui ideea abstractă a trăsăturilor unui comunist, ci făptura vie, reală a actorului. Iar pentru a intra cu adevărat „în pielea“ personajului său; interpretul unui comunist trebuie înainte de toate să evite orice mască rigidă, amintindu-şi de maxima preferată a lui Marx: „Sînt om, şi nimic din ceea ce este omenesc nu mi-e străin“.

La Teatrul Mare de Dramă „A. M. Gorki“ din Leningrad se joacă piesa lui Arbuzov „Cronica europeană“. Eroul principal este un scriitor danez progresist, în care putem recunoaşte cu uşurinţă pe Martin Andersen-Nexö. Dar indiferent dacă l-am recunoaşte sau nu, figura plină de optimism, luminată de înţelegerea şi dragostea pentru oameni, pe care ne-o redă actorul Kagan, nu lasă nici o îndoială asupra faptului că în faţa noastră avem un om cu o mare frumuseţe sufletească.

Ca şi pe Kagan, l-am admirat la Leningrad pe Simonov afirmînd cu pasiune devotamentul lui Hlebnikov pentru partid; l-am ascultat cu emoţie pe Cerkasov în rolul lui Maiakovski, declamînd „Marşul pe stîngul“ şi i-am aplaudat gestul impulsiv de a-l croi cu bastonul pe criticul reacţionar Inochenţiu Hromov; am urmărit zbuciumul interior, reţinut, matur al lui Lavruhin în interpretarea lui Borisov. Fiecare dintre ei comunica publicului într-un fel personal, original şi cu o mare forţă de convingere, măreţia principiilor comuniste de viaţă. Prin aceasta, bogăţia şi profunzimea personajelor se revărsau în sală şi cucereau inimile oamenilor.